

Egy hídverő a déli végekről

Szilágyi Károly „Mesélek egy tavasról” című műfordításkötetéről

A magyar kultúra és történelem a honfoglalás óta számos ponton érintkezett ugyan a déli szláv népekkel, egy átlagos polgár vajmi keveset tud e kapcsolódási pontokról. Esetleges oda- vagy átutazásai révén felületes „idegenforgalmi” benyomásokkal rendelkezik, s hajlamos átadni magát a lesajnáló balkániság vagy a kizárólagos olasz befolyás sztereotípiájának. Az oktatás és a tájékoztatás rendkívül csonka és hasonlóan felületes képet közvetít déli szomszédainkról. Ez alól talán csak az 1990-es évtized többéves testvérháborúja számított kivételnek. Az általános tájékozatlanság fájdalmasan jelen van, noha a XX. században számos kiváló kultúraközvetítő vállalkozott a délszláv irodalmak magyarra fordítására. E „hídépítők” jelentős hányada a kisebbségi – délvidéki, horvátországi, muravidéki magyar, illetve magyarországi szerb, horvát, szlovén nemzetiségű – írástudók közül került ki, akik otthonosan mozogtak a többnyelvű, többkultúrájú közegben.

Szilágyi Károly egyike a szellem ezen többes kötődésű, Kárpát-medencei embereinek. Szlovén édesanya és magyar apa gyermekeként született Mariborban. Egyéves korától bácskai magyar környezetben élt, magyar-szerbhorvát szakon végzett az újvidéki Pedagógiai Főiskolán. Anyanyelvi szinten beszél tehát szlovénül, szerbül, horvátul, a macedón nyelvvvel és irodalommal pedig utazásai és katonai szolgálata során, személyes kapcsolatait, valamint többszörös, helyszíni nyelvtanulás révén ismerkedett meg. Évtizedekig újságíróként dolgozott az Újvidéki Rádió irodalmi szerkesztőségében, ahol több száz hangjátékot ültetett át magyar nyelvre. Délvidéki és magyarországi lapokban, folyóiratokban jelentek meg fordításai, de novella- és drámaátültetései a budapesti Európa Könyvkiadó számos délszláv kötetében is megtalálhatók. Mindezek mellett több regényt és esszékötetet is lefordított. Tizenöt éve települt át az Magyarországra, ahol többek között a Világszövetség, a Nyugati Magyarság és az MTV Külpolitikai Főszerkesztőség munkatársaként, a Házat, Hazát Alapítvány sajtószóvivőjeként, majd főiskolai óraadó tanárként, tolmácsként és idegenvezetőként kereste a kenyerét.

Mintegy négy évtizedes műfordítói életművéből nyújt át most egy sokszínű csokorra valót az olvasónak. A harmincegy bevalogatott elbeszélés közé szinte azonos számban kerültek szlovén, macedón és szerb íráskok, de ezek mellett fontosnak érzett egy bácskai horvát író is megszólaltatni. Nem antológiát

készített, de törekedett arra, hogy saját ízlése, érdeklődése mellett felvillanjanak azok a sajátos témák, motívumok és stílusjegyek is, amelyek e kortárs irodalmakat jellemzik. Kisebbségi alkotóként tudatosan fáradozott a többféle nép együttélésének tematikai megjelenítésén. Az írók személyének kiválasztásakor is érvényesítette e szempontot: olaszországi és muravidéki szlovén, bácskai, bántági, boszniai, illetve Görög- és Franciaországba emigrált szerb írók, a világba szétszóródott macedónok egyaránt megtalálhatók a szerzők között. Más történetek mellett a titói Jugoszlávia nyugatra került vendégmunkásait és családjukat hazaváró, falusi öregek fájdalmai; a vendégségbe hazaérkező, vegyes házasságban született unokák nyelvromlása; a végleg visszatelepedő, tőkéjét közcélú lapindításra szánó patrióta a diktatúrával történő ideológiai-politikai ütközése – elevenedik meg a könyv oldalain.

A hagyományos délvidéki, balkáni, karszti, tengermelléki és pannon környezet; a kis- és nagypolgári, szerzetesi, munkás, alkalmazotti és értelmiségi; a reális és szürreális világok hallatlanul színes mozaikja vetül elénk a kötetben. Nem csupán kereszt-, hanem időbeli hosszmetsetben is. Lírai természet- és lélekábrázolások, folklorisztikus, balladai, groteszkbe, fantasztikumba hajló, avagy történelmi témaválasztás, társadalmi jelenségek szociografikusan pontos irodalmi megjelenítése, a hagyományos próza kereteit szétfeszítő, modern stílusú írásmód jellemzi az egyes műveket. A náci avagy kommunista diktatúrák finomrétegeinek természetrajza, az egyén s a hatalom viszonya, az antik múlt harmóniájának és a jelen tragédiájának feszültsége, a patriarchális paraszti világ elhalásának, a modernizáció folyamatával zajló ütközésének megrendítően hiteles megfogalmazása – íme csak néhány jellemzője Szilágyi Károly meséinek, melynek címét a kötetben szereplő *Andreevszki*-írástól kölcsönözte.

A népek, nemzetek együttélésének pozitív és negatív példái egyaránt visszaköszönnek a könyvből: sokszor az egykori elnyomók és elnyomottak mai leszármazottai segítik egymást, máskor a hatalmat képviselő többségek s az iga alatt sínylődő kisebbségek azonosságtudata feszül egymásnak. A nemzetféltés érzése nem egy szépirodalmi szövegen átsüt. Alojz *Rebula* például a szlovén-olasz viszonyt egy szerelem bemutatásán keresztül jeleníti meg: „A nemzetünk iránti hűség áthatja egész emberi lényünket, ethoszunkat. Vagy másképp mondom: az én szemem-

ben nem igazi, nem teljes ember az a szlovén fiatal, akinek a másik nem iránti vonzódásából hiányzik az a tudatos szempont, hogy választottja szintén szlovén legyen” – mondja volt kedvesének Jožko, hisz a lány most egy olasz fiúval jár. „Nekünk, szlovénoknak mindenképp szemünk előtt kell tartanunk egy alapvető körülményt: azt tudniillik, hogy ilyen kevesen vagyunk” – teszi hozzá.

A nemzetben gondolkodás másik aspektusaként, Bozsín Pavlovszki egy világvégi macedón völgy feudalizmust idéző világába érkező ember különös alakját idézi elénk. Olyan emberét, aki idegen nevet visel, s mivel együgyűnek tartja környezetét, elszigetelődik. Épp a kapcsolatteremtő képességének hiánya miatt keveredik konfliktusba, ami számára végzetes tragédiába torkollik. Ekkor derül ki róla, hogy voltaképpen egy onnan a nagyvilágba elszármazott festőművész, aki „azért jött vissza ebbe az isten háta mögötti zugba, hogy dicsőséget szerezzen magának és szülőföldjének. Halálával azonban nem lett semmi a dicsőségből, és a völgykatlan ma is olyan, amilyen volt: elmaradott, sajnós”. A pártállami Magyarország felől nézve idealisztikusnak vélt Jugoszlávia semmivel sem különb sztálinizmusa Milovan Đanojlić kiváló emigráns leveléből is megismerhető. Rendszerkritikáját tömören fejezi ki azon megállapítása, miszerint „egyetlen józan jogodat el nem ismerik, bár a gyakorlatban elég sok mindent megengednek”.

Szilágyi Károly műfordításainak valóban a legjavát adja át az olvasónak. A könyvben található no-

vellák – megítélésem szerint – egytől-egyig irodalmi értéket képviselnek, ugyanakkor olvasmányosak, a belefelejtkezés élményét nyújtják. Aki már bizonyos fokig ismeri ezt a vérbő, sejtelmes, érzelemgazdag, többnyire plebejus világot, annak tovább gazdagodik az ismeretanyaga, egyben közelebb kerülhet a „néplelkekhez” is. Aki viszont először találkozik velük, az hiteles és érdekfeszítő szövegeken keresztül nyerhet első benyomást, melynek révén kedvet kaphat újabb írások kézbeviteléhez. „Műfordítói alapelvem, hogy nem szabad görcsösen ragaszkodni az eredetihez. A fordítás legyen szuverén alkotás, önálló műként álljon meg a másik nyelven, ami nem jelenti azt, hogy váljon függetlenné az eredetitől. A mondat szerkezeteket, képeket oly módon helyes átültetni, hogy aki olvassa, ne is gondoljon rá, hogy nem anyanyelvén íródott a mű. Természetesen törekszünk a fordítói hűségre, a legfontosabb az átmentés szándéka. A stílust, a helyi színeket, az írás légkörét kell megkísérelnünk átadni” – nyilatkozta Szilágyi Károly e sorok írójának egy húsz évvel ezelőtt adott interjújában. 1986-ban – a délszláv irodalmak magyar nyelvű átültetéséért kapott – Bazsalikom-díja indoklásában kiemelték, hogy „a kölcsönös megismerkedés nemes szándékával közvetít irodalmak, népek és országok között”.

Mostani kötetét a kultúráközvetítés újabb jelentős állomásának tekinthetjük, amiért hálával tartozik neki úgy a magyar, mint a szlovén, a macedón, a szerb és a horvát irodalom.

Székely András Bertalan

Olvassa a Barátság-ot! Fizessen elő most 2008-ra!

Éves előfizetési díj: 2160 Ft (1200 Ft + 960 Ft postaköltség)

A folyóirat előfizethető:

- a Filantróp Társaság Barátság szerkesztősége OTP-számlaszámán: 11711034-20813402,
- vagy e szelvény visszaküldésével (1519 Budapest, Postafiók 452.).

Név:

Lakcím:

Csekket vagy számlát kér:

e-mail címünk: baratsag@chello.hu
honlapunk: www.nemzetisegek.hu

Várjuk könyvtárak, iskolák, kisebbségi önkormányzatok, egyesületek, baráti körök jelentkezését!